

การศึกษาวิจัยเรื่อง พัฒนาการของโทรทัศน์บอกรับสมาชิกในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2534 ครั้งนี้ เพื่อต้องการ ทราบความเป็นมาของบริษัทผู้ดำเนินกิจการโทรทัศน์บอกรับสมาชิก โดยเฉพาะการเกิดของกิจการนี้ เกิดขึ้นได้อย่างไร มีปัจจัยอะไรที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรค รวมทั้งมองถึงอนาคตของโทรทัศน์บอกรับสมาชิกจะเป็นเช่นไร โดยการนำทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ทฤษฎีสื่อมวลชนทางเศรษฐศาสตร์การเมือง แนวคิดเรื่องสื่อมวลชนกับบริบททางสังคม ทฤษฎีวิวัฒธรรม ผู้บริโภค และแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินชีวิตในสังคม มาเป็นกรอบในการศึกษา จากการศึกษาพบว่า

โทรทัศน์บอกรับสมาชิกในประเทศไทย ในครั้งแรกเข้ามาแก้ไขปัญหาการรับชมสัญญาณโทรทัศน์ปกติไม่ได้ เนื่องจากพื้นที่บางส่วนของประเทศไทย มีภูเขาสูงขวางกั้น จึงได้มีการแก้ปัญหาขึ้น โดยขออนุมัติ ในการดำเนินการ โดยติดตั้งจานรับสัญญาณดาวเทียม แล้วเดินสายมาเข้าเครื่องสมาชิก

ต่อมาเมื่อเมื่อเทคโนโลยีด้านเครื่องวีดิโอเทป เจริญก้าวหน้าขึ้น จึงมีการดำเนินการกิจการโทรทัศน์บอกรับสมาชิก ในระบบ ซีเอทีวี ด้วยการเดินสายเคเบิลจากเครื่องวีดิโอเทป ไปยังบ้านสมาชิก

จุดกำเนิดโทรทัศน์บอกรับสมาชิกอย่างเป็นทางการ เกิดจากมติคณะรัฐมนตรี โดยอาศัยนโยบายวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ในการส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นการดำเนินการกิจการที่มีการลงทุนสูงขึ้น ใช้การส่งสัญญาณโทรทัศน์บอกรับสมาชิก ไปยังสมาชิก ด้วยคลื่น แทนการเดินสาย วิธีการนี้เรียกว่า โทรทัศน์

บอกรับสมาชิก หรืออาร์เอสทีวี และอาจกล่าวได้ว่า เป็นการเกิดของสถานีโทรทัศน์เพิ่มขึ้นอีก 2 สถานี

ปัจจัยในการส่งเสริมกิจการโทรทัศน์บอกรับสมาชิก พบว่า ปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นส่วนส่งเสริมให้เกิดการพัฒนากิจการโทรทัศน์บอกรับสมาชิก คือ

ปัจจัยด้านผู้รับสาร มีส่วนส่งเสริมพัฒนากิจการ ในด้านทุนในการดำเนินการ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของผู้รับสาร และปัจจัยที่มีส่วนส่งเสริมความพึงพอใจของผู้รับสารคือ จุดเด่นของความแตกต่างระหว่างโทรทัศน์บอกรับสมาชิกกับโทรทัศน์ปกติ ในด้านรูปแบบรายการและข่าวสาร นอกจากนี้ยังมีความหมายแฝงมากับการบอกรับเป็นสมาชิก คือภาพพจน์ของผู้รับสาร จากแนวคิดเรื่องรูปแบบการดำเนินชีวิตในสังคม กล่าวไว้ว่าความแตกต่างของการดำเนินชีวิตในสังคม จะเป็นเครื่องชี้ฐานะทางเศรษฐกิจ

ปัจจัยด้านเนื้อหา เนื่องจากคุณภาพของรายการไม่ตอบสนองผู้ชมบางกลุ่ม โดยเฉพาะจากพฤติกรรมของผู้รับสารแล้ว มีความหลากหลายในความต้องการสนองจากผู้จัดรายการ โทรทัศน์บอกรับสมาชิก จึงเข้ามาทดแทนได้เป็นอย่างดี

ปัจจัยด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง แรงจูงใจทางเศรษฐกิจ ทำให้ผู้ประกอบการมีความคาดหวังกำไรจากการลงทุน โดยได้พบกับปัจจัยเกื้อหนุน ในการได้รับอนุมัติให้ดำเนินกิจการ จากมติ ค.ร.ม. นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานต่าง ๆ เป็นส่วนช่วยให้เกิดการพัฒนากิจการ คือ องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย, องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

อุปสรรคของการดำเนินงานโทรทัศน์บอกรับสมาชิก พบว่า

ผู้รับสาร มีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ตามทฤษฎีวิวัฒนาการผู้บริโภค ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของผู้รับสาร ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจ จากตัวสินค้าและบริการ โดยแบ่งผู้รับสารออกได้ 2 ประเภท คือ ผู้รับสาร กลุ่มตลาดบน และกลุ่มตลาดล่าง

ปัญหาด้านเนื้อหา เป็นผลมาจากจำนวน ช่องที่ออกอากาศมีมากถึง 3 ช่อง รายการที่ออกอากาศมีตลอด 24 ชั่วโมง จำเป็นจะต้องหารายการมาสำรอง การออกอากาศเป็นจำนวนมาก หากมีการถ่ายทอดสด จะมีปัญหากับค่าลิขสิทธิ์ ที่ ต้องใช้เวลาเป็นจำนวนมาก

ปัญหาด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง เป็นปัจจัยที่สะท้อนชีวิตความเป็น อยู่ของคนในสังคม ในการดำเนินชีวิตในช่วงเวลาหนึ่ง นอกจากนั้นประกอบไปด้วยคู่แข่งชั้นทางเศรษฐกิจ คือ โทรทัศน์ปกติ โทรทัศน์บอกรับสมาชิกด้วยกันและโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม ส่วนทางด้านการเมือง คือนโยบายของรัฐในการดูแลรัดกุมด้าน สื่อสารมวลชนประเภทโทรทัศน์ ทำให้เกิดความล่าช้าในการอนุมัติดำเนินกิจการ โดยเฉพาะเรื่องของกฎหมายที่จะออกมารองรับ การดำเนินกิจการของโทรทัศน์บอกรับสมาชิก ยังไม่มีผลบังคับใช้ ทำให้ผู้ประกอบการเกิดความไม่แน่ใจ ของความมั่นคงในกิจการ

ทิศทางและแนวโน้มโทรทัศน์บอกรับสมาชิก

ปัจจุบัน ในยุคอุตสาหกรรมบันเทิง โทรทัศน์บอกรับสมาชิก เพิ่งจะเริ่มต้น ถึงจะมีการพัฒนาการที่ยาวนานมาก การลงทุนสูง ต้องใช้ระยะเวลาพอสมควร ที่จะเข้าสู่จุดคุ้มทุน และการที่จะเข้าสู่จุดนี้ได้ ย่อมหมายถึง การเพิ่มจำนวนสมาชิกต้องมี

มากขึ้นกว่านี้ จากการติดตามศึกษาวิจัย พบว่า ยอดสมาชิกของแต่ละบริษัท เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ย่อมแสดงว่า รายการที่น่าเสนอ ตรงเป้าหมายกับความต้องการของลูกค้า คือสมาชิกที่บอกรับเป็นสมาชิก

จากการพัฒนากิจการ โดยบริษัท อินเทอร์เน็ตเนชั่นแนล บรอดคาสติ้ง โคปอร์เรชัน จำกัด ที่จะส่งดาวเทียมดวงแรกของไทย "ไทยคม" ในปี 2537 โดยส่วนหนึ่ง ได้กันช่องสัญญาณไว้ถ่ายทอดโทรทัศน์บอกรับสมาชิก 2 ช่องสัญญาณ ด้วยกัน จะทำให้ รายการโทรทัศน์บอกรับสมาชิก สามารถถ่ายทอดไปได้ทั่วประเทศ และยังสามารถข้ามชาติ ไปยังประเทศใกล้เคียงได้อีกด้วย นอกจากนี้ ทางองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย ได้เตรียมเปิดประมูล กิจการโทรทัศน์บอกรับสมาชิก ในต่างจังหวัดไว้แล้วถึง 13 จังหวัด ซึ่งเมื่อวงจรถ่าง ๆ ครอบคลุมทุกส่วน ทั้งการถ่ายทอดดาวเทียม การเปิดประมูล การจัดตั้งสถานีถ่ายทอดโทรทัศน์บอกรับสมาชิก ในต่างจังหวัด กิจการนี้จะแพร่ขยายไปทั่วประเทศ แต่การขยายกิจการไปยังส่วนภูมิภาค ย่อมหมายถึงกิจการโทรทัศน์บอกรับสมาชิกในท้องถิ่นย่อมได้รับผลกระทบแน่นอน อาจต้องหยุดกิจการลง หรือเข้าร่วมกิจการ ในฐานะผู้แทนสถานีรับสัญญาณโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม แล้วถ่ายทอดเป็นโทรทัศน์บอกรับสมาชิก ในบริเวณจังหวัดที่ได้รับสัมปทาน อีกครั้ง

ส่วนนโยบายรัฐบาล และกฎหมาย ที่เกี่ยวกับการกำหนดทิศทางของการดำเนินกิจการโทรทัศน์บอกรับสมาชิก ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ภายหลังจากกฎกระทรวงมีผลบังคับใช้ ก็จะทำให้ พระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2498 มีผล ในการรองรับการดำเนินกิจการของ โทรทัศน์บอกรับสมาชิก และจะมีการโอนอำนาจการควบคุมดูแล และการขออนุมัติจัดตั้งไปที่ กรมประชาสัมพันธ์

อภิปรายผล

กิจการโทรทัศน์บอกรับสมาชิก เป็นกิจการลักษณะสื่อสารมวลชน ประเภท บันเทิงและข่าวสาร ในฐานะองค์กรผู้ผลิตสื่อสารมวลชน ก้าวเข้ามาสู่สังคมไทย เนื่องจาก ปัญหาในการรับสัญญาณโทรทัศน์ปกติไม่ได้ในบางพื้นที่ และคุณภาพของ รายการโทรทัศน์ปกติ ไม่สนองความต้องการของผู้ชมบางกลุ่ม

การดำเนินกิจการโทรทัศน์บอกรับสมาชิกในประเทศไทย เริ่มมีผู้สนใจ มากขึ้นเมื่อ แต่ละบริษัทมีการปรับเปลี่ยนช่องสัญญาณ โดยเพิ่มภาคภาษาไทยเข้าไป และกรณีการเกิดสงครามอ่าวเปอร์เซีย ซึ่งคาดกันว่าจะเป็นชนวนหนึ่งของสงคราม โลกครั้งที่ 3 เพราะในช่วงนั้นโทรทัศน์บอกรับสมาชิก ชื่อลิขสิทธิ์จาก CNN ซึ่งเป็น บริษัทโทรทัศน์บอกรับสมาชิก รายการเดียวที่ทำข่าวกรณีได้ดีที่สุด ทำให้มีผู้บอกรับ เป็นสมาชิกเพิ่มจำนวนมากขึ้น

การดำเนินกิจการเริ่มคึกคักขึ้น เมื่อมีการเปิดตัวของ เอสบีซี หลังจากที ไอบีซี ดำเนินกิจการมาได้ 2 ปี ทำให้มีผู้กล่าวถึงกิจการโทรทัศน์บอกรับสมาชิก มากขึ้น มีการรับรู้ในสังคมว่าเป็นทางเลือกใหม่ของการชมโทรทัศน์ โดยเฉพาะการ ให้ความบันเทิงและข่าวสาร กลุ่มที่มีความต้องการรับชมมากที่สุดคือกลุ่มที่มีการศึกษา สูง เพราะ 2 ใน 3 ช่อง เป็นภาษาอังกฤษ แต่ยอดสมาชิกยังไม่ดีเท่าที่ควร การ ส่งเสริมการขาย ขึ้นแรกควรทำให้ประชาชนรู้จักรายการต่าง ๆ ที่แพร่ภาพทาง โทรทัศน์บอกรับสมาชิกก่อน เพื่อสร้างภาพให้ประชาชนเข้าใจว่า รายการโทรทัศน์ บอกรับสมาชิกเป็นอย่างไร ต่างจากรายการโทรทัศน์ปกติแค่ไหน

โทรทัศน์บอกรับสมาชิก มีพัฒนาการมาจาก ความเจริญก้าวหน้า ทางเทคโนโลยี เครื่องวิดีโอเทป โดยเกิดกิจการโทรทัศน์บอกรับสมาชิกในส่วนภูมิภาค จนกระทั่งขยายตัวเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรมบันเทิง ในลักษณะสื่อมวลชนประเภทสถานีวิทยุและโทรทัศน์ ซึ่งกิจการในลักษณะเช่นนี้ การขออนุมัติในการดำเนินกิจการ โดยมากจะติดขัด ในด้านนโยบายของรัฐ ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ แผนการสื่อสารแห่งชาติ ทุกประเภทเน้นไปที่การควบคุมสื่อมวลชน ในด้านความมั่นคงแห่งชาติ การปล่อยเสรีให้เอกชนดำเนินกิจการเอง จึงเป็นไปได้จริงอยู่ที่ว่า การมีรัฐ ต้องมีความมั่นคงของรัฐ แต่การที่รัฐบาลตั้งคณะกรรมการพิจารณากรังกรอง ด้านสื่อมวลชน ดำเนินไปอย่างล่าช้า กว่าระบบเศรษฐกิจและเทคโนโลยีที่พัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง การดำเนินนโยบายที่ล่าช้าเช่นนี้ นอกจากจะทำให้ประเทศไทย เป็นประเทศที่ไม่พัฒนาด้านข้อมูลข่าวสารแล้ว ยังเป็นการทำลายเศรษฐกิจด้านการลงทุนอีกด้วย

ทั้งนี้เนื่องจาก เอกชนจะเกิดความไม่แน่ใจ นโยบายของรัฐ เช่น กรณีการพิจารณากฎหมาย ที่เกี่ยวกับการดำเนินกิจการโทรทัศน์บอกรับสมาชิก โดยการพิจารณาปรับปรุง พระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2498 พร้อมกับพระราชบัญญัติวิทยุคมนาคม พ.ศ. 2498 ในปี 2530 พบว่า มีเพียงพระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ เท่านั้นที่กล่าวถึง โทรทัศน์บอกรับสมาชิก ไว้ในมาตรา 5 แต่การบังคับใช้ จะต้องมีการออกกฎกระทรวงเกี่ยวกับเรื่องนี้ตามมา จนกระทั่ง ตลอดระยะเวลาที่ทำการศึกษาวิจัย ยังไม่พบว่าการออกกฎกระทรวงเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้รับอนุมัติ ให้มีผลบังคับใช้ได้ จึงเป็นผลให้

1. โทรทัศน์บอกรับสมาชิกในท้องถิ่น ยังดำเนินกิจการไปโดยไม่มั่นใจนัก เพราะไม่มีความมั่นคงในกิจการ จะสังเกตได้ว่า หลายจังหวัดที่ดำเนินกิจการโทรทัศน์บอกรับสมาชิก ดำเนินกิจการในลักษณะไม่ต่อเนื่อง บางครั้งเปิด บางครั้ง

ต้องปิดกิจการลง ทั้งนี้เพราะยังไม่มีกฎหมายรองรับการดำเนินกิจการ และยังไม่มีกฎหมาย ห้ามการดำเนินกิจการเช่นกัน การขยายกิจการหรือการลงทุนเพื่อพัฒนาคุณภาพให้มากขึ้น จึงเป็นสิ่งที่ดำเนินกิจการไม่กล้าที่จะเสี่ยง

2. โทรทัศน์บอกรับสมาชิกในส่วนกลาง เป็นกิจการที่ลงทุนในการดำเนินกิจการสูง การเสี่ยงในภาคเอกชน ที่ดำเนินธุรกิจด้านนี้ นับว่ามีมาก ทั้งนี้เพราะยังไม่มีกฎหมายรองรับการดำเนินกิจการเช่นกัน เพียงแต่การดำเนินกิจการในปัจจุบัน ดำเนินไปโดยอาศัยมติคณะรัฐมนตรีเท่านั้น จึงเกิดความไม่มั่นคงในการลงทุน

ข้อเสนอแนะ

1. ด้านผู้รับสาร จากการดำเนินกิจการ ได้จัดในลักษณะ เฉพาะสมาชิก บริษัทผู้ดำเนินกิจการโทรทัศน์บอกรับสมาชิกจะทราบที่อยู่แล้ว เป็น ผู้รับสารในลักษณะ ใดบ้าง การจูงใจให้ผู้รับสารบอกรับเป็นสมาชิก นอกจากจะสนองในด้านเนื้อหา ของสารแล้ว ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการขายเพื่อครองใจสมาชิกในด้านการบริการ หลังขาย ในรูปของกลุ่มสมาชิก (Fan Club) กิจกรรมที่จัดควรจัดทั้งในรายการ และนอกรายการโทรทัศน์บอกรับสมาชิก โดยสมาชิกมีส่วนร่วม เช่น การสอบถามข้อมูล การจ่ายค่าดูพิเศษเพื่อชมรายการที่ต้องการ การตอบคำถามในรายการ การสั่งซื้อสินค้าและการบริการ นอกจากนี้ สมาชิกยังมีส่วนในการนำเสนอรายการ ได้ด้วย เช่น การนำเสนอวีดิโอวันพิเศษของครอบครัว ของกลุ่ม สมาชิก หรือการจัดทำรายการโทรทัศน์เป็นพิเศษของสมาชิก เพื่อเผยแพร่ในหมู่สมาชิก เฉพาะกลุ่ม ในกรณีที่มีช่องความถี่มากขึ้น นั่นคือการครองใจสมาชิก นอกจากการขายสินค้า การบริการหลังขาย ยังเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ในการดำเนินกิจการโทรทัศน์บอกรับ สมาชิก

2. ด้านเนื้อหาของสาร การนำเสนอรายการโทรทัศน์ ของบริษัทผู้ดำเนินกิจการโทรทัศน์บอกรับสมาชิก ทั้ง 2 ประเภท สังเกตได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละประเภท ทั้งนี้เนื่องจาก สมาชิกผู้รับสารมีความแตกต่างกัน เป็นผลให้การนำเสนอต่างกันไปด้วย คือการนำเสนอของโทรทัศน์บอกรับสมาชิกในส่วนภูมิภาค จะยังคงนำเสนอรายการที่เป็นไทย ๆ เป็นส่วนใหญ่ และเน้นที่ผู้รับสารระดับกลางลงไป ส่วนรายการโทรทัศน์ของ 2 บริษัทในส่วนกลาง จะเป็นรายการในต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า แต่ละประเภท ควรจะคงเอกลักษณ์ในการนำเสนอรายการไว้อย่างเดิม ทั้งนี้เพราะ

2.1 การที่ อ.ส.ม.ท. มีโครงการ เข้าสัมปทานโทรทัศน์บอกรับสมาชิกในส่วนภูมิภาคใน 13 จังหวัด นั้น ตลาดด้านนี้ น่าจะเป็นของเจ้าของพื้นที่เดิม ในการนำเสนอรายการที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิม จะสนองความต้องการของคนในส่วนภูมิภาคมากกว่า หากโทรทัศน์บอกรับสมาชิกในส่วนกลางทั้ง 2 บริษัท มีโครงการที่จะประมูลสัมปทานจาก อ.ส.ม.ท. เพื่อขยายพื้นที่มายัง ส่วนภูมิภาค น่าจะไม่คุ้มกับการลงทุน ทั้งนี้เนื่องจากเอกลักษณ์ที่มีอยู่เดิมของโทรทัศน์บอกรับสมาชิกในส่วนกลาง จะไม่สามารถตอบสนองกลุ่มผู้ชม ในส่วนภูมิภาคได้ การเสริมรายการในระดับล่างเข้ามา จะทำให้สมาชิกที่บอกรับในส่วนกลางหายไป

2.2 โครงการดาวเทียม "ไทยคม" ได้เปิดโอกาสการเช่าช่องสัญญาณไว้ 2 ช่อง เฉพาะโทรทัศน์บอกรับสมาชิก การคงเอกลักษณ์ของโทรทัศน์บอกรับสมาชิกในส่วนกลาง จะมีผล 2 ประการ คือ จะสามารถขายบริการให้กับสมาชิกในส่วนภูมิภาค ที่มีศักยภาพในระดับบนได้ นอกจากนี้ น่าจะเป็นแนวโน้มที่ดี ในการขายสินค้าและการบริการ ไปยังประเทศข้างเคียงได้อีกด้วย

3. ด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง นำศึกษาติดตามต่อไปว่ากฎหมายที่จะ
ออกมารองรับกิจการโทรทัศน์บอกรับสมาชิก จะบัญญัติมาในลักษณะไหน ภายหลังจากที่มี
กฎหมายรองรับการดำเนินกิจการแล้ว โทรทัศน์บอกรับสมาชิกได้พัฒนากิจการในด้าน
ใดบ้าง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย